

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Kállay Kristóffal

Nemrég tértél vissza Rómából, ahol is hivatalos nagyköveti minőségben elbúcsúztál a Szentatyától. Milyen volt visszatérni haza Rómába. Hazából hazába?

Ötven évet töltöttünk feleségemmel és családommal együtt Rómában. 1946 óta Olaszországban éltünk, és csak két éve kezdtem hazajárni, és elhatároztam, hogy hazaköltözünk. Rendesen a nagykövetek utolsó posztja szokott lenni a vatikáni diplomáciai poszt. Nekem első és utolsó állomásom volt a vatikáni, mert 1957 januárjában neveztek ki követségi titkárnak, utána lettem tanácsos, követ és a végén nagykövet. Öt pápát szolgáltam végig: XII. Piusztól II. János Pálig. Amikor bemutattak XXIII. Jánosnak, és mondták, hogy én vagyok az utolsó legális magyar miniszterelnök fia, dolgozószobája ablakához vitt, kimutatott a Szent Péter térre, és azt mondta: Nézze, maga elvesztett mindent, csak a Jóistenben bízhat, legyen ez ezentúl a maga hazája. Hát igazán meghatott XXIII. János pápának ez a gesztusa, és a következő pápákkal is mind jóviszonyba kerültem, hisz VI. Pált ismertem, amikor még kis tisztviselő volt a Vatikánban.

Miért váltál meg máltai nagyköveti posztodtól?

Van egy pápai rendelkezés, hogy nyolcvan éven felül a kardinálisoknak már nincsen joguk pápaválasztásra. Ezt a bullát *Christus Dominus*nak hívják. Amikor nyolcvan éves lettem, bejelentettem, hogy itt az idő, hogy visszatérjek Magyarországra. Erre II. János Páltól megkaptuk az áldást, és hazaköltöztünk.

Novemberben lesz Apor Vilmos boldoggá avatása. Szeretnél visszatérni erre az alkalomra Rómába?

Évek óta sürgettük és dolgoztunk ezen: jártam a különböző kongregációkba, beszereztem az összes okmányt a győri püspökségtől, lefordítottam őket. Szóval munkám koronájának tartanám, ha sikerülne. Természetesen a Magyar Máltai delegációval fogok odautazni.

Máltai nagykövetként is magyar ügyet szolgáltál, amikor semmilyen diplomáciai kapcsolatunk nem volt a Vatikánnal.

1945 és 1956 között a kapcsolatok nagyon lazák voltak a Vatikán és a Magyar Püspöki Kar között. Állandóan tartottam a kapcsolatot a Rómába jövő magyar püspökökkel, szerzetesekkel, papokkal. Megkönnyítette a helyzetemet, hogy évekig a Római Magyar Egyházközségnek voltam az elnöke.

Láttam a veled készített televíziós interjút, amelyben rendkívül ka-landos történetek is szerepeltek. Hogyan alakult 1944. március 19-e, a német megszállás után sorsotok? Hogyan találkoztatok ismét éppen Rómában?

1944. március 19-én otthon tartózkodtam a Bródy Sándor utcai lakásunkban feleségemmel és pár hónapos kisfiunkkal, mikor Keresztes Fischer belügyminiszter telefonált nekem, hogy a németek vonulnak be Magyarországra. Azonnal autóba ültem, magammal vittem a gyereket, Verát, és felmentünk a Várba. Kezdtünk telefonálni a különböző minisztereknek, tábornokoknak, hogy jöjjenek be, mert baj van. A tábornok urak — az egyik a cipőjét nem találta, a másik nem volt odahaza, a harmadiknak a felesége nem tudta, hol van — nem álltak a helyzet magaslatán. Csak két magyar vezérkari tiszt (Kéry Kálmán és Lajos Gyula) viselkedett nagyszerűen. Bakay Szilárddal vettük fel a kapcsolatot Szombathelyen, ő adta az első hírt Keresztes Fischernek, hogy a németek megkezdték a bevonulást. A kormányzó már kint volt Hitlernél, úgy látszik, nem engedik vissza. Arra a megállapodásra jutottunk az urakkal, hogy adjunk ki egy utasítást a tábornokoknak. Azok azonban nem fogadtak el apámtól utasítást, mert azt mondták, hogy a miniszterelnök nem az ő főparancsnokuk, csak a kormányzó úr, és mivel a német követségen keresztül jött távirat szerint a megszállás a kormányzó úr és Hitler közötti megegyezés eredménye, ők nem hajlandók ez ellen semmit sem tenni. Tehát csak azt sikerült elérni, hogy a laktanyákban riadókészültséget rendeljenek el, és ne engedjenek be a laktanyába németeket. Ha a németek megtámadnák a laktanyákat, akkor lőjenek rájuk. Erre nem került sor. Elvonultak a laktanyák mellett, és jöttek Pest felé, és akkor kaptuk az első híreket, hogy Szombathelyen már fogdossák össze a zsidókat, Pécssett mozogtak a jugoszlávok, hírek jöttek Erdélyből, hogy a román hadsereg ott mozog. Veres Lali azt mondta apámnak, hogy azonnal jövök a hadseregemmel, de mi lesz akkor a románokkal? Rögtön megszállják Erdélyt. Miklós Béla az orosz fronton volt, nem lehetett hazarendelni. Apám egész hajnalig dolgozott, akkor megérkezett Bethlen István, és összehívtak egy rendkívüli minisztertanácsot, amely hozzájárult intézkedéseéhez.

Ha jól tudom, feszült volt a viszony a német diplomáciával.

Miközben a minisztertanács folyt, bejelentették, hogy két német tiszt érkezett, és Bethlen Istvánnal szeretne találkozni. A két német tiszt jelezte, hogy a német követ szeretne gróf Bethlen Istvánnal találkozni, és kéri, hogy gróf Bethlen István menjen a német követségre. Bethlen István azt válaszolta, hogy a követ úr tudja, hol talál. Bethlen István azt mondta, hogy úgy látszik, most már tudják a németek, hogy hol vagyok, tehát átöltözöm huszár-ezredesi uniformisba, és elment a Dunántúlra elbújni. Végre megérkezett a hír Németországból, hogy a kormányzó úr vonata elindult, de haladását állandóan lassították a légitámadásokra hivatkozva. A Déli pályaudvaron vártuk. Megjelent a német követség is a katonai attasé vezetésével. Úgy egyeztünk meg az állomásfőnökkel, hogy kitesznek egy vörös szőnyeget a fogadáshoz. A németek azonnal odagyülekeztek a szőnyeg köré, mi pedig bementünk a váróterembe, és

mikor jelezték, hogy a vonat érkezik, akkor kiléptünk a váróteremből, és ötven méterrel arrébb állították meg a kormányzó vagonját, hogy a kormányzó ne a németekkel találkozzék, hanem apámmal. Beszálltunk az autóba, és a várban rendkívüli kormányzótanácsot hívtak össze, ami a minisztertanácstól abban különbözött, hogy benne volt a vezérkari főnök is. És akkor ott a kormányzó úr és a Németországból jött urak már beszámolót tartottak, hogy mi történt Hitlerrel való találkozásukkor, és apám beadta a lemondását. A kormányzó nem fogadta el a lemondását mondván, hogy talál egy másik kormányt, de apám azt mondta, hogy ő semmi szín alatt nem fogadja el. Azt ajánlja a kormányzónak, hogy katonai kormányt nevezzen ki, így ország-világ és főleg a szövetséges hatalmak előtt nyilvánvalóvá válik, hogy ez nem politikai gesztus, hanem megszállás. Sajnos nem így történt, a kormányzó azt mondta, hogy ezt Hitler is tudta, és azt mondta, hogy katonai kormányt nem fogad el. Az ő jelöltje Sztójay, a berlini követ, és azt ajánlja a kormányzónak, hogy őt nevezze ki miniszterelnöknek.

Hogyan alakult családok sorsa e vészterhes légkörben?

Apámmal a miniszterelnökségen voltunk, én telefonáltam Kállósemlyénbe, hogy küldjék fel a gazdasági teherautót, hogy a holmitkat levigyük, és pakoltunk, szegény anyámmal és Verával. A kormányzó úr az éjszaka folyamán odarendelt egy testőrszakaszt, amelynek a parancsnoka Kállay András testvéröcsém volt. Egy idő múlva András telefonált a portásfülkéből, hogy német tisztek jöttek egy szakasz német katonával, hogy elvigyék a miniszterelnököt a német követségre. Apám azt mondta, András, ide ne engedd be őket. Én pedig telefonáltam a kormányzó úrnak, hogy lehetséges-e, hogy apámat és a családomat elvigyem a kormányzóságra. A kapuban ott álltak a mi testőreink, szemben pedig a géppisztolyos németek. A portásfülkéből titkos lejárát vezetett a várba. Hogy a németek ne lássanak meg bennünket, András öcsém kihúzta a kézigránátját, odalépett a németekhez, és mutogatni kezdte nekik a modern magyar kézigránátot. A kormányzó úr pizsamában várt bennünket, kaptunk egy lakosztályt, és lefektettem a hölgyeket. Apám azt mondta, itt nem akar maradni, mert a kormányzó urat kompromittálja. A török követhoz fordultunk menedéjogért, mert előző nap már felajánlotta apámnak. Apám beült az autójába egy nagy pisztollyal, nehogy elfogják, és elvitette magát a török követségre a Rózsadombra. Mi azonban a Várban maradtunk. A kormányzó úr azt mondta, a diplomáciai kellemetlenségek elkerülésére húzódjunk meg valahol a Dunántúlon. Nagynéném süttői kastélyában kaptunk menedéjogot a feleségemmel, a gyerekekkel és a nevelőnővel. Nekem szabad volt közlekednem a birtokon, ami kétezzer hold volt, erdő és szántó föld, de nem volt szabad Süttő területét elhagynom.

Amikor Verának Pestre kellett volna mennie a fogorvoshoz, azt a mellénk rendelt SS-szakasz parancsnoka nem engedélyezte.

Szeptemberben a Lakatos-kormány idején, amikor a helyzet javulni kezdett, édesanyámat sikerült bevinnünk apámhoz a török követségre. Októberben azonban üzenetet kaptam András öcsémtől, hogy valami készül, de félő, hogy nem fog sikerülni, jobb lenne, ha elbújnánk. Erre összepakoltunk, felmentünk Pestre. Feleségemet elhelyeztem az édesanyjánál, én pedig elmentem a jezsuitákhoz. Kaptam tőlük egy csuhát, és abban jártam az utcán. Október 15-én, amikor meghallottam a kormányzó úr szózatát, úgy, ahogy voltam, papi ruhában, felmentem a török követségre taxival.

Hogyan élted meg a kiugrási kísérletet?

Apám néhány soros üzenetet bízott rám, hogy adjam át a kormányzó úrnak. Ez vasárnap volt, felmentem a várba, odaadtam András öcsémnek a cédulát, de eljönni már nem tudtam a várból, mert alá volt aknázva. Akkor az Úri utcába mentem Pongráczékhoz, náluk aludtam, és reggel nagy lövöldözésre, lármára ébredtem. Kinéztem az ablakon, és egy óriási nagy német páncélos haladt el az ablak előtt, mögötte egy dzsipp, és abban András öcsém és Lázár Károly, a testőrség tábornoka összekötözött kézzel. András öcsémet Bécsbe szállították, ott két napig villanyozták, hogy kiadja azt a helyet, ahová időközben a szövetségesek által ledobott angol, amerikai és lengyel tiszték érkeztek, hogy a kormányzó úrral felvegyék a kapcsolatot. András természetesen nem árulta el, de a kínzás miatt egész életére rövidlátóvá vált. Utána Mauthausenba szállították.

Kik és hogyan segítették bujdoklásodat?

Elkerültem a maristákhoz, ahhoz a francia oktatórendhez, amelynek volt egy iskolája az Üllői út egyik mellékutcájában. Amikor bementem hozzájuk, láttam egy csomó német katonát. Azt hittem, csapdába kerültem, pedig ezek szerencsétlen elzászi franciák voltak, akiket a németek besoroztak katonának, ők katonaszökevényekként a maristáknál kerestek menedéket. Volt egy csomó zsidó is. Ez nem biztonságos számomra, gondoltam, és elmentem. Három napra rá jött egy nagy razzia, és szegény katonaszökevényeket agyonlőtték, a zsidókat belőtték a Dunába. Egy másik egyházi intézménynél húzódtam meg Buda ostromáig. Utána a Veres Pálné utcában, Fáji Gida barátom lakásában vészeltük át Verával az ostromot. Január vége felé, amikor Budát még mindig ostromolták, sikerült száz dollárért egy orosz teherautót találnom, és az levitt bennünket Debrecenbe. Onnan mentünk ki Semlyénbe. Debrecenben talákoztam Gyöngyösi külügyminiszterrel, aki kigazdának állcazta magát, de kommunista volt. Mondtam neki, hogy rendelkezésre állok a új külügyminisztériumnak, mire azt válaszolta, hogy azokkal, akiknek a társadalmi állása és a származása nem lesz megfelelő az új külügyminisztérium számára — és ezzel élesen rám nézett —, nem óhajtanak dolgozni. Gyöngyösi urat hál' Istennek többet nem láttam. Amikor jöttek a Vorosilov-féle földreform törvények, akkor felosztottam földjeinket. Azt az utasítást kaptuk a kommunista főnöktől, Hegedűs Miskától, mérjek ki mindenkinek

öt holdat, az ő két lányának 25-25 holdat, mert „ők a dicsőséges vöröshadsereggel harcoltak”. Ez azt jelentette, hogy markotányosnő volt mind a kettő.

Miért döntöttek végülis az olaszországi emigrálás mellett?

Amikor láttam, hogy nem jutunk egyről a kettőre, 1946 tavaszán Verával felmentünk Pestre, 200 dollárért felültünk egy autóra, és kivitt minket Bécsbe egy barátom. Ott kezdődött el emigrációnk. Fölvettük a kapcsolatot apámmal, aki akkor már kiszabadult Dachauból. Először Tirolban, majd Capriban élt. 1946. május 1-jén Rómába érkezünk, ahol több vörös zászlót láttunk, mint egész Magyarországon.

Apámnak nem volt semmilyen papírja, akárcsak nekem, aki egy hamis magyar diplomata-útlevelet hosszabbítottam évenként. Nagyon nehéz életet éltünk Rómában. Nem volt állásunk, Olaszország is háborút veszített ország volt, tele menekültekkel. Abból éltünk, amit a Vatikáni Rádió vagy az Olasz Rádió magyar adásaiba írtunk. Csináltunk egy sorozatot Békés Gellérttel *Emigráció és hazatérés* címmel. Beszéltem a földreformról, a mezőgazdaságról, de a Vatikán leintett bennünket, mondván, az egyházi birtokok visszajárnak. 1952-ben végre kaptam állást: az Európai Állattenyésztő Szövetkezet főtitkára lettem. Ekkor kezdődött normális életünk. Vera a Katolikus Szemlének munkatársa lett. Ő akkor ingyen dolgozott. Később a FAO-ba kerültem, mint az európai osztály helyettes vezetője. A nehézséget mindig a magyar kormány jelentette, amely minden alkalommal tiltakozott jelenlétem ellen. 1957 januárjában kineveztek követségi titkárnak a Vatikáni Máltai Követséghez, és attól fogva ezt a tiszteletbeli állást is elláttam. Most itthon vagyunk, és megpróbálok gazdálkodni: a kastélyból mezőgazdasági kutatóintézetet csinálok, ahol azt kutatják, hogyan lehet növényi olajból gépolajat előállítani.

Sokáig elnöke voltál a Római Magyar Egyházközségnek. Kik alkották a tagjait?

Eleinte négy-ötszázán voltak, sokan átutazóban. Vajda Feri plébánosunkkal mentem, mint egyházközségi elnök látogatni. Voltak, akik szörnyű nyomorban éltek. Most már magyar misén negyven embernél több nemigen vesz részt.

Milyen életet éltetek emigráns magyarokként?

Kis Magyarországot építettünk magunk körül: az emigrációs, katolikus magyarsággal voltunk állandó kapcsolatban. De a Magyarországról jövőknek is első dolguk volt, hogy felhívtak bennünket, és Vera megkosztolta őket jó magyar konyhával.

Hogy kerültél kapcsolatba a Máltai Lovagokkal?

1943-ban kijöttünk apámmal állami látogatásra Olaszországba, és akkor három államfőnél kellett tisztelegnünk. A pápánál, az olasz királynál és a Máltai Rend nagymesterénél. Akkor kitüntetését kaptunk, ami akkor a máltai tagságot jelentette: apám a legmagasabb, én a legalacsonyabb fokozatot kaptam. Tiszteletbeli elnök vagyok, jelenleg az utódom O'sváth Gyurka.

Alapítottál Nyíregyházán egy Kállay Múzeumot. Miért tartod fontosnak a patriotizmust?

Nézd, szabolcsiak voltunk, és a legenda szerint Árpáddal jöttünk be és telepedtünk meg, és a kállói és a környékbeli birtokon éldegéltünk vidémen egészen Kun László idejéig. A családi hagyomány szerint Kun László elől Kállay János Lengyelországba szökött. Ott élt tizenhat évig; a rozgonyi csatában Róbert Károly segítségére érkeztek egyrészt a kassai polgárok, másrészt a felső szabolcsi nemeség az öreg Kállay János vezetésével. Így lett Róbert Károly kedvenc embere Kállay János.

A Máltai Szere-tetszolgálat kevésbé ismert tevékenységéről is kérdeznék.

Szereztem például kétszáz ágyat a nagykállai ideggyógyintézet számára. Vagy különböző községekbe irányítok ruhaküldeményeket. A Nyíregyházi Gyermekek- és Ifjúságnevelő Intézet számára is szereztem ösztöndíjakat. Próbálok segíteni a különböző szociális intézményeken is. Kállósemylénben és Nagykállóban is mindig osztogatunk karácsonyi csomagot gyerekeknek és öregeknek. Főleg cipőre van szükség. Természetesen az intézményes segítség a Szere-tetszolgálat vezetőjének a kezében van. A Máltai Rend természetesen külföldön is segít embereken. A Vatikán minden év novemberében rendez egy orvoskongresszust. Én mindig a saját költségemre meghívok néhány orvost a nyíregyházi kórházból. A Szent István-házban helyezem el őket. Legutóbb a nagykállói ideggyógyintézet direktora és két beosztott orvosa állította, hogy nagyon hasznos volt római tartózkodásuk.

Próbáltak kapcsolatot tartani a szomszéd országok magyarságával?

Természetesen. Vannak erdélyi származású barátaink és rendtársaink, akik nagyon segítenek. Most például a csíksomlyói zarándoklatra sok máltai ment, természetesen nem üres kézzel. A Délvidéken Kozma páter nagyon sokat segített. Szlovákiában is vannak akcióink, van egy központ Révkomáromban a szlovák részen és kettő Kassa mellett, amit Kozma páter szintén támogat, és mi is támogatunk és küldünk oda segítséget. Fő célom, hogy a gyerekek ne felejtse el odakint magyarul. Ezért a jövő hónapban az unokámat küldöm egy táborba Szatmár-Bereg megyébe, ahol egy hétig a madarakat fogja figyelni, egy hétig pedig halászni, lovagolni fog magyar gyerekekkel.

Románia és Szlovákia képviselteti magát nagykövetségi szinten a Lovagrendnél?

Van diplomáciai kapcsolatunk Szlovákiával és Romániával is. Optimista vagyok a tekintetben, hogy az együttélés sikerülni fog a magyarok és a románok, magyarok és szlovákok között.